

Sygn. akt III UK 103/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lipca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania P.M.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

o prawo do renty rodzinnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 lipca 2018 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w L.
z dnia 7 grudnia 2016 r., sygn. akt III AUa [...] /16,

**1. oddala skargę kasacyjną i nie obciąża skarżącego kosztami
zastępstwa procesowego organu rentowego w postępowaniu
kasacyjnym,**

**2. przyznaje adw. O.K. od Skarbu Państwa (Sądu
Apelacyjnego w L.) tytułem nieopłaconej pomocy prawnej
udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym kwotę 240
(dwieście czterdzieści) zł powiększoną o podatek od towarów i
usług.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 4 maja 2016 r. Sąd Okręgowy w R. zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 12 lutego 2015 r. w ten sposób, że przyznał P.M. prawo do renty rodzinnej od dnia 11 stycznia 2015 r. na stałe.

W sprawie ustalono, że wnioskodawca (ur. 4 września 1970 r.) złożył wniosek o przyznanie mu prawa do renty rodzinnej po uprawnionym do emerytury ojcu E.M., zmarłym w dniu 11 stycznia 2015 r. Od dnia 25 maja 2013 r. wnioskodawca jest całkowicie niezdolny do pracy i niezdolny do samodzielnej egzystencji w związku z przebyłym krwawieniem podpajęczynówkowym w wyniku pęknięcia krwaka śródmózgowego, a niezdolność ta ma charakter trwały. Decyzją z dnia 8 października 2013 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy z uwagi na niewykazanie przez niego ani 5-cioletniego okresu składkowego i nieskładkowego w ostatnim 10-cioleciu przed zgłoszeniem wniosku o świadczenie lub przed powstaniem niezdolności do pracy (tylko 1 rok, 11 miesięcy i 18 dni), ani 25-cioletniego stażu ubezpieczeniowego (jedynie 16 lat, 3 miesiące i 26 dni).

Przy takich ustaleniach Sąd Okręgowy uznał, że wnioskodawca spełnia warunki do renty rodzinnej, określone w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm.; dalej jako ustawa emerytalna), gdyż „całkowita niezdolność do pracy oraz niezdolność do samodzielnej egzystencji dziecka ubezpieczonego oznacza nabycie prawa do renty rodzinnej niezależnie od tego w jakim okresie powstała”. W tym zakresie Sąd pierwszej instancji podzielił pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 grudnia 2005 r., I UK 99/05, zgodnie z którym warunki nabycia prawa do renty rodzinnej przez osoby całkowicie niezdolne do pracy oraz przez osoby całkowicie niezdolne do pracy i niezdolne do samodzielnej egzystencji powinny być różnicowane dla tych rodzajów niezdolności do pracy ze względu na istotne różnice między nimi z punktu widzenia funkcji renty rodzinnej. Przysługuje ona bowiem osobom, które ze względów zdrowotnych lub społecznych nie są w stanie się samodzielnie utrzymać. Inaczej mówiąc, osoba niezdolna do samodzielnej egzystencji powinna być traktowana - w zakresie nabycia prawa do renty rodzinnej

- w sposób uprzywilejowany w stosunku do osoby, wobec której orzeczono tylko całkowitą niezdolność do pracy.

Wyrokiem z dnia 7 grudnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w L. zmienił powyższy wyrok i oddalił odwołanie wnioskodawcy.

Sąd odwoławczy stwierdził, że w judykaturze nie utrwał się pogląd Sądu Najwyższego zaprezentowany w powołanym przez Sąd pierwszej instancji wyroku z dnia 8 grudnia 2005 r., I UK 99/05 (OSNP 2006 nr 21-22, poz. 337), zgodnie z którym warunkiem nabycia prawa do renty rodzinnej osób, które przekroczyły wiek wymieniony w art. 68 ust. 1 pkt 1 lub 2 ustawy emerytalnej jest powstanie całkowitej niezdolności do pracy wraz z niezdolnością do samodzielnej egzystencji w każdym czasie, natomiast powstanie całkowitej niezdolności do pracy (bez niezdolności do samodzielnej egzystencji) musi nastąpić przed osiągnięciem tego wieku. Mianowicie w wyroku z dnia 24 stycznia 2006 r., I UK 116/05 (OSNP 2007 nr 1-2, poz. 24) Sąd Najwyższy przyjął, że w rozumieniu art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej dwie grupy osób (jedna lub druga), a więc zarówno osoby całkowicie niezdolne do pracy i niezdolne do samodzielnej egzystencji, jak i osoby całkowicie niezdolne do pracy, muszą spełnić warunek powstania niezdolności do pracy we wskazanym w przepisie okresie. Tę rozbieżność interpretacyjną rozstrzygnęła uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2006 r., II UZP 10/06 (OSNP 2007 nr 5-6, poz. 75), w której opowiedziano się za wykładnią, że dziecko, które stało się całkowicie niezdolne do pracy i samodzielnej egzystencji po osiągnięciu wieku określonego w art. 68 ust. 1 pkt 1 lub 2 ustawy emerytalnej nie nabywa prawa do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 3 tej ustawy. Stanowisko to należy uznać za utrwalone, o czym świadczy jego zaaprobowanie przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 lipca 2016 r., III UK 199/15 (LEX nr 2076395).

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest „art. 68 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, że powstanie trwałej niezdolności do pracy wraz z niezdolnością do samodzielnej egzystencji w okresie niewskazanym w art. 68 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie uzasadnia przyznania renty rodzinnej, co

doprowadziło do nieprawidłowego zastosowania tego przepisu i przyjęcia, że wnioskodawca, jako osoba całkowicie i trwale niezdolna do pracy i samodzielnej egzystencji nie spełnia przesłanek do nabycia prawa do renty rodzinnej po zmarłym ojcu, posiadającym w dniu śmierci ustalone prawo do emerytury, podczas gdy wykładnia ta nie przystaje do aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej i wprowadza nieuzasadnione różnicowanie sytuacji prawnej osób pozostających w dokładnie takim samym stanie zdrowia o stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, co z kolei sprzeciwia się zasadom sprawiedliwości społecznej, zakazu dyskryminacji, prawa do zabezpieczenia społecznego oraz pomocy osobom niepełnosprawnym przez powołane do tego organy władzy publicznej”.

Wskazując na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna jest niezasadna.

Po pierwsze, w myśl art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Stosownie do art. 398³ § 1 k.p.c. skargę kasacyjną można oprzeć na podstawie naruszenia prawa materialnego (pkt 1) lub naruszenia przepisów postępowania (pkt 2). Pod pojęciem podstawy skargi rozumie się tylko konkretne przepisy prawa, które zostały w niej przytoczone z jednoczesnym zawarciem stwierdzenia, że w wyniku wydania zaskarżonego wyroku doszło do ich obrazy i wskazania, na czym naruszenie przytoczonych przepisów polega. Skoro bowiem ujęcie podstaw kasacyjnych zostało w art. 398³ § 1 k.p.c. wyrażone abstrakcyjnie, winny one być przez wnoszącego skargę skonkretyzowane przez wskazanie, które konkretnie przepisy zostały naruszone, z przytoczeniem ich właściwych i pełnych jednostek redakcyjnych. Natomiast Sąd Najwyższy nie jest obowiązany ani uprawniony do domysławiania się, o którą jednostkę redakcyjną przytoczonego w skardze przepisu skarżącemu chodzi oraz poszukiwania w uzasadnieniu skargi argumentów

pozwalających na ich przyporządkowanie do określonej normy prawnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2009 r., II PK 108/09, LEX nr 558582 i powołane tam orzeczenia).

W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) skarżący wskazał jedynie na obrazę art. 68 ust. 3 ustawy emerytalnej, chociaż powołany artykuł takiej jednostki redakcyjnej nie zawiera, wiążąc go z art. 68 ust. 1 i 2 tej ustawy w sytuacji, gdy ust. 2 dotyczy prawa do renty rodzinnej dziecka, które osiągnęło 25 lat życia będąc na ostatnim roku studiów, co w oczywisty sposób pozostaje poza stanem faktycznym sprawy, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna. Już tylko to stanowi o nieskuteczności zarzutu postawionego w skardze.

Po drugie, gdyby nawet - z uwagi sposób sformułowania podstawy kasacyjnej i części jej uzasadnienia - przyjąć, że skarżący ma na myśli art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy emerytalnej, to zarzut obrazy tego przepisu jest nieusprawiedliwiony. Jak trafnie uznał Sąd drugiej instancji, rozbieżność w orzecznictwie Sądu Najwyższego na tle wykładni art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy została usunięta w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2006 r., II UZP 10/06, w której stwierdzono, że dziecko, które stało się niezdolne do pracy i samodzielnej egzystencji po osiągnięciu wieku określonego w art. 68 ust. 1 lub 2 ustawy emerytalnej nie nabywa prawa do renty rodzinnej na podstawie art. 68 ust. 1 pkt 3 tej ustawy. Stanowisko to zostało zaaprobowane w późniejszych orzeczeniach Sądu Najwyższego. Między innymi w wyroku z dnia 5 lipca 2015 r., III UK 199/15 (LEX nr 2076395) Sąd ten uznał, że bez względu na wiek nabędzie prawo do renty rodzinnej (przy spełnieniu pozostałych warunków ustawowych) dziecko całkowicie niezdolne do pracy i niezdolne do samodzielnej egzystencji oraz dziecko całkowicie niezdolne do pracy i zdolne do samodzielnej egzystencji, przy czym w obu tych sytuacjach warunkiem jest, aby całkowita niezdolność do pracy powstała w okresach, o których mowa w art. 68 ust. 1 pkt 1 lub 2 ustawy emerytalnej. W wyroku z dnia 8 marca 2016 r., II UK 100/15 (LEX nr 2019542) Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do renty rodzinnej przysługuje tylko takiemu dziecku niezdolnemu do pracy, a także niezdolnemu do samodzielnej egzystencji, które nie miało prawa uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc

takiemu, które stało się niezdolne do pracy w czasie, gdy nie mogło podlegać ubezpieczeniu społecznemu z powodu wieku lub uczęszczania do szkoły. Posługując się tą logiką, ustawodawca nie przyznał prawa do renty rodzinnej dzieciom zmarłego, które przed osiągnięciem 16 lat życia lub przed ukończeniem szkoły stały się częściowo niezdolne do pracy, gdyż dzieci takie mogą korzystać, co prawda z ograniczonych, lecz istniejących możliwości zarobkowych. Ta sama logika przemawia za wyłączeniem prawa do renty rodzinnej dzieci, które stały się całkowicie niezdolne do pracy, w tym także niezdolne do samodzielnej egzystencji, po osiągnięciu tego wieku i ukończeniu nauki, gdyż w stosunku do nich nie było przeszkód do podjęcia pracy lub innej działalności łączącej się z obowiązkiem ubezpieczenia. Ten kierunek wykładni podtrzymał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 kwietnia 2016 r., I UK 150/15 (LEX 2044468) podkreślając, że dzieci ubezpieczonego mają prawo do renty rodzinnej jedynie czasowo, chyba że powstanie całkowitej niezdolności do pracy nastąpi w okresie wskazanym w art. 68 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy emerytalnej, co uniemożliwi im nabycie prawa do własnych świadczeń. Również w wyroku z dnia 14 listopada 2017 r., II UK 523/16 (LEX nr 2427164) Sąd Najwyższy stwierdził, że w świetle treści art. 68 ust. 1 ustawy emerytalnej generalnie prawo do renty rodzinnej przysługuje tym dzieciom zmarłego żywiciela, które ze względu na wiek lub pobieranie nauki nie mają możliwości wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. W konsekwencji tego, także prawo do renty rodzinnej bez względu na wiek przysługuje takiemu dziecku całkowicie niezdolnemu do pracy, jak również niezdolnemu do samodzielnej egzystencji, które nie miało możliwości uzyskania prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc takiemu, które stało się niezdolne do pracy w czasie, gdy nie mogło podlegać ubezpieczeniu społecznemu z powodu wieku lub uczęszczania do szkoły. Przy ustalaniu okresów, na jakie ma przypadać początek całkowitej niezdolności do pracy osoby ubiegającej się o rentę rodzinną, intencją ustawodawcy było powiązanie wymienionej w art. 68 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej granicy wieku zachowania uprawnień do renty rodzinnej (16 lat) z najniższym wiekiem, od którego w świetle art. 190 § 2 k.p. wolno młodzieży podejmować zatrudnienie w charakterze pracownika młodocianego. Celem tego unormowania jest więc zapewnienie

środków finansowych młodej osobie do dnia, gdy może ona już samodzielnie zarabiać na swoje utrzymanie, jeżeli nie zamierza uzyskać wyższych kwalifikacji zawodowych w drodze nauki w szkole. W sytuacji kontynuowania nauki po ukończeniu 16 roku życia osobie takiej przysługuje prawo do renty rodzinnej aż do ukończenia nauki, nie dłużej niż do osiągnięcia 25 lat życia (art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej).

Skarżący zmierza do podważenia tej utrwalonej wykładni odwołaniem się w uzasadnieniu podstawy kasacyjnej do art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz „art. 28 decyzji Rady Unii Europejskiej z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (2010/48/WE)”.

W tym pierwszym zakresie skarżący wywodzi, że sytuacja prawna i faktyczna osób całkowicie niezdolnych do pracy i do samodzielnej egzystencji jest w istotnych elementach odmienna od sytuacji osób całkowicie niezdolnych do pracy, zaś nieusprawiedliwione, jednakowe traktowanie podmiotów, których sytuacja jest różna ze względu na istotne cechy stanowi naruszenie zasady równego traktowania. Argumentacja ta jest niezasadna już tylko dlatego, że uchodzi uwagi skarżącego, iż na gruncie unormowań ustawy emerytalnej prawo do renty zarówno z tytułu niezdolności do pracy, jak i renty rodzinnej związane jest z podleganiem ubezpieczeniu społecznemu. Powiązanie prawa do renty rodzinnej z ubezpieczeniem społecznym polega na tym, że osoba, po śmierci której powstaje to prawo, musi mieć odpowiednio długi okres ubezpieczenia albo po osiągnięciu takiego okresu korzystać ze świadczeń z tego ubezpieczenia - emerytury lub renty (art. 65 ust. 1 ustawy). Ubezpieczenie społeczne obejmuje także członków rodziny ubezpieczonego w postaci prawa do renty rodzinnej w razie jego śmierci, jednak tylko tych, co do których na zmarłym ciążył ustawowy obowiązek ich utrzymania, a którzy nie mieli możliwości zgłoszenia się do własnego ubezpieczenia. Z tego względu cechą istotną (relewantną) osób, które stały się całkowicie niezdolne do pracy i niezdolne do samodzielnej egzystencji oraz całkowicie niezdolne do pracy bez niezdolności do samodzielnej egzystencji przed osiągnięciem wieku określonego w art. 68 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy emerytalnej, jest niemożność podjęcia i wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania

ubezpieceniom społecznym, a w konsekwencji uzyskania prawa do własnego świadczenia rentowego z tytułu niezdolności do pracy.

Natomiast odwoływanie się przez skarżącego do „art. 28 decyzji Rady Unii Europejskiej z dnia 26 listopada 2009 r. w sprawie zawarcia przez Wspólnotę Europejską Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych (2010/48/WE)” jest niezrozumiałe, gdyż powołana decyzja nie zawiera takiej jednostki redakcyjnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ i odpowiednio stosowanego art. 102 k.p.c.

ał